СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рішення Вищої ради правосуддя «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21. URL: https://hcj.gov.ua/doc/
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29 червня 2023 року № 3200-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/
3. Бринцев О. В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи. / Національна школа суддів України. URL: https://hr.arbitr.gov.ua/userfiles/bryncev07122016.pdf
4. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19
5. Постанова Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 30 серпня 2024 року у справі № 908/3731/23. URL: https://supreme.court.gov.ua/
6. Матеріали науково-практичної конференції «Електронне правосуддя: виклики та перспективи» (Національна академія внутрішніх справ). URL: https://elar.navs.edu.ua/server/
7. Поновлення строків в адміністративному процесі: як не втратити право на захист // Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/press/news/2089228/
8. Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (CEPEJ). Керівні принципи щодо використання цифрових технологій та штучного інтелекту у судах. URL: https://rm.coe.int/guidelines-on

Діхтяр А.А. здобувач
Науковий керівник: Нікітенко В. М., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет,

ДИСТАНЦІЙНЕ СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ГАРАНТІЇ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Повномасштабна збройна агресія проти України поставила перед кримінальним судочинством завдання, які раніше не мали такої гостроти: учасники провадження перебувають у різних регіонах і за кордоном, частина судів працює в умовах постійних повітряних тривог, а фізична присутність у залі судового засідання нерідко пов'язана з ризиком для життя. У відповідь на ці виклики національна модель кримінального процесу істотно розширила використання дистанційних форматів. Водночас поширення відеоконференцзв'язку актуалізує питання про те, чи не відбувається це ціною ослаблення процесуальних гарантій, передусім права на справедливий суд.

Конституція України закріплює основні засади судочинства, серед яких змагальність сторін, забезпечення доведеності вини та право на захист [1]. Право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом гарантує також стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2]. Ці положення становлять мірило, за яким слід оцінювати будь-які технологічні новації в судовому розгляді: технології мають слугувати здійсненню правосуддя, а не підміняти його змістовні вимоги.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) прямо допускає участь у судовому провадженні в режимі відеоконференції. Стаття 336 КПК дозволяє проводити судове провадження за участю сторін чи інших учасників дистанційно, якщо особа з поважних причин не може прибути до суду, за умови технічної можливості забезпечити таку участь [3]. Особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану врегульовано статтею 615

КПК, яка наділяє слідчого суддю та суд додатковими процесуальними можливостями на період дії такого режиму [3]. Правові засади самого воєнного стану визначає Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [4], тому саме він окреслює межі, у яких допустимі винятки з звичайного порядку провадження. Паралельно розвивається цифрова інфраструктура судів. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, передбачена Законом України «Про судоустрій і статус суддів», покликана забезпечити електронний документообіг і дистанційну взаємодію учасників процесу [5].

Попри очевидні переваги, дистанційний формат створює низку проблем, які потребують уваги законодавця й практики. По-перше, йдеться про принцип безпосередності дослідження показань, речей і документів, закріплений у статті 23 КПК [3]. Суд має сприймати докази безпосередньо, а це передбачає можливість оцінити не лише зміст показань, а й поведінку допитуваного. Через екран така оцінка ускладнюється, а якість зв'язку іноді спотворює сприйняття. По-друге, постає проблема конфіденційного спілкування обвинуваченого із захисником. Право на захист, гарантоване статтею 24 КПК [3], вимагає, щоб підзахисний міг радитися з адвокатом без стороннього втручання, тоді як під час відеоконференції із закладу тримання під вартою забезпечити таку конфіденційність технічно складніше.

По-третє, істотним є ризик порушення змагальності сторін, яку визначає стаття 22 КПК [3]. Якщо одна зі сторін бере участь дистанційно, а інша присутня в залі, виникає нерівність у можливостях подавати докази, оглядати оригінали документів, ставити запитання й реагувати на аргументи опонента в режимі реального часу. По-четверте, слід враховувати вимогу розумних строків (стаття 28 КПК) [3]. Дистанційний формат здатний скоротити затримки, пов'язані з неприбуттям учасників, однак технічні збої, відсутність обладнання в окремих установах і необхідність відкладати засідання можуть, навпаки, подовжувати розгляд.

Окремої уваги заслуговує питання фіксування та захисту процесу. Відповідно до статті 107 КПК судове провадження підлягає фіксуванню технічними засобами [3], а під час відеоконференції запис набуває додаткового значення, адже саме він дозволяє згодом перевірити, чи мав учасник змогу чути й бути почутим. Тому технічна фіксація повинна охоплювати не лише зображення й звук у залі, а й обставини перебоїв зв'язку. Не менш важливою є ідентифікація особи, яка бере участь дистанційно, та гарантії того, що на неї не здійснюється стороннього впливу поза кадром. Відсутність чітких процедур перевірки таких обставин створює ризик оскарження вироку з посиланням на порушення процесуальної форми.

Практичне значення цих питань зростає, оскільки кримінальні провадження в умовах воєнного стану нерідко стосуються осіб, які тримаються під вартою, потерпілих і свідків, що виїхали з місця проживання. Для них дистанційна участь часто є єдиним реальним способом бути присутніми в процесі. Саме тому законодавець і правозастосовець мають шукати рішення, які поєднують доступність правосуддя з надійними процесуальними гарантіями, а не обирати між ними.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці за статтею 6 Конвенції визнає, що участь у засіданні через відеозв'язок сама собою не суперечить вимогам справедливого суду. Проте держава зобов'язана забезпечити, щоб така форма участі мала легітимну мету, а порядок її застосування гарантував учаснику можливість бути почутим, ефективно спілкуватися з захисником і стежити за ходом розгляду без перешкод [2]. Отже, оцінюючи дистанційне провадження, слід перевіряти не сам факт використання відеозв'язку, а те, чи збережено реальну можливість користуватися процесуальними правами.

З огляду на викладене, видається доцільним запропонувати такі напрями вдосконалення. По-перше, закріпити у кримінальному процесуальному законодавстві чіткі критерії, за яких суд може відмовити в дистанційній участі або, навпаки, зобов'язаний її забезпечити, щоб звузити простір для довільних рішень. По-друге, передбачити технічні й організаційні стандарти, що гарантують конфіденційний зв'язок обвинуваченого із захисником, зокрема

окремі канали зв'язку та приміщення в закладах тримання під вартою. По-третє, у разі істотних технічних збоїв чи сумнівів щодо якості сприйняття доказів надати учасникам право на відкладення засідання, а суду – обов'язок мотивувати рішення про продовження розгляду. По-четверте, розвивати цифрову грамотність суддів, прокурорів і адвокатів, оскільки без неї навіть досконале обладнання не забезпечить належної якості правосуддя.

Отже, дистанційне судове провадження в кримінальному процесі України є виправданою відповіддю на безпекові виклики воєнного стану та потужним інструментом забезпечення доступу до правосуддя. Водночас його використання не повинно знижувати рівень гарантій, які випливають із Конституції України, КПК та Конвенції. Баланс між ефективністю й справедливістю досягається лише за умови чітких законодавчих критеріїв, технічних стандартів і незмінної пріоритетності прав людини в кримінальному провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ (дата звернення: 11.10.2026).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950, ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 11.10.2026).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 11.10.2026)
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 11.10.2026).
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 11.10.2026).

Дмитренко А.М., здобувач
Науковий керівник: Панфьорова М.А.
кандидат історичних наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет

НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА ШТРАФНИХ БАЛІВ ЯК МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ СИСТЕМАТИЧНИМ ПОРУШЕННЯМ ПДР: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

Забезпечення безпеки дорожнього руху та захист життя і здоров'я громадян є фундаментальним завданням правової держави. Попри підвищення розмірів штрафів і розширення мережі камер автоматичної фото- та відеофіксації, дослідники фіксують високий рівень аварійності й смертності на українських автошляхах. Серед основних причин можна виділити те, що чинна система адміністративного покарання в Україні покладається майже виключно на фінансові стягнення [2; 4].

На думку фахівців Центру демократії та верховенства права, звичайний фінансовий штраф показує свою обмежену дієвість, коли йдеться про злісних і систематичних порушників Правил дорожнього руху [2]. Для забезпечення ефективності адміністративного впливу важливо, щоб санкції були пропорційними тяжкості порушення та мали стримувальний ефект [4]. Результати масштабного систематичного огляду та мета-аналізу міжнародного досвіду, здійсненого науковцями F. Alonso, M. Faus, C. Esteban та B. Martí в 2025 році, підтверджують, що фінансовий штраф сприймається по-різному залежно від рівня доходів водія. Натомість накопичувальна (демеритна) система штрафних балів може забезпечувати більш рівномірний застережний вплив незалежно від рівня доходів водія. Згідно з дослідженнями, така система дозволяє зменшити загальну кількість негативних наслідків на дорогах на 21,7%, рівень смертності на 10,4%, а травматизм на 9,1% [3, с. 11, 12, 21].